

NORLAM

THE NORWEGIAN MISSION OF RULE OF LAW ADVISERS TO MOLDOVA

MISIUNEA NORVEGIANĂ DE EXPERTI PENTRU PROMOVAREA SUPREMAȚIEI LEGII ÎN MOLDOVA

50, Vasile Alecsandri str., MD 2012, Chisinau, Moldova

Phones: (+373-22) 27 43 30, 83 81 92, 83 81 93, Fax: (+373-22) 27 43 30

NOTĂ PENTRU GRUPUL DE LUCRU PRIVIND UMANIZAREA POLITICII PENALE ȘI CONSOLIDAREA MECANISMULUI DE DESPĂGUBIRE A VICTIMELOR TRATAMENTULUI INUMAN

Elaborată de către Experții NORLAM

Chișinău, 18 iunie 2015

Cuprins:

I. Introducere	3
II. Descrierea problemelor identificate	3
II.1 <i>Suprapopularea</i>	5
II.2 <i>Condițiile materiale precare</i>	11
II.3 <i>Alimentare de proastă calitate</i>	11
II.4 <i>Asistența medicală</i>	11
III. "Vade-mecum" și propuneri conceptuale	13
III.1 Alternative la arestul preventiv	13
III.1.1 Propunerea conceptuală.....	13
III.1.2 Premize pentru aplicarea alternativelor la detenția preventivă	13
III.1.3 Impactul potențial.....	15
III.2 Aplicarea alternativelor la închisoare într-o măsură mai mare	15
III.2.1 Propunerea conceptuală.....	15
III.2.2 Premise pentru a spori numărul pedepselor neprivative de libertate	15
III.2.3 Impactul potențial.....	16
III.3 Eliberarea condiționată înainte de termen	17
III.3.1 Propunerea conceptuală.....	17
III.3.2 Premize pentru eliberarea condiționată	17
III.3.3 Impactul potențial.....	18
III.4 Reformarea sistemului de sancționare penală	18
III.5 Umanizarea modului de executare a pedepselor	19
IV. Observații finale	20
V. Anexe:	21

I. Introducere

Acest document este structurat în două părți principale, după cum urmează: descrierea problemelor și propuneri conceptuale. Numerotarea paragrafelor în partea ce ține de descrierea problemelor coincide cu punctele și structura sugerată de către președintele grupului de lucru. În timp ce partea "vade-mecum" nu continuă aceeași numerotare, deoarece aceste soluții nu au fost aprobate în cadrul grupului și ordinea lor ar putea să fie diferită până la urmă.

II. Descrierea problemelor identificate

Condițiile inumane de detenție ca probleme sistemice au fost analizate comprehensiv în cadrul propunerii de Politici Publice: Administrarea penitenciarelor în serviciul drepturilor omului în detenție¹. Potrivit acestei analize, supraaglomerarea, infrastructura sanitară proastă, alimentarea de proastă calitate, violența crescândă, asistență medicală sub-standard și șomajul extins în rândul deținuților sunt toate efecte ale administrării ineficiente (vezi arborele problemelor în anexă).

Experții NORLAM consideră că printre cauze poate fi adăugată practica tuturor organelor de drept în utilizarea încarcerării și o lipsă generală de respect pentru drepturile individului, drepturi detaliate în recomandările CoE pentru penitenciare și standardele CPT.

Cauze

Cauze principale

31. austeritatea bugetului, lipsa investițiilor/ este oare posibil să se treacă la un regim bugetar autonom de obținere a veniturilor sau de retribuire a veniturilor ??? de implicat economiști / Ministerul Finanțelor

În ciuda eforturilor semnificative ale guvernului din ultimii ani de a îmbunătăți condițiile de detenție, acestea sunt încă sub-standard. Guvernul ar trebui să aprobe un cost minim per deținut, iar închisorile ar trebui să aibă flexibilitatea și competența de a gestiona fondurile primite în anumite limite aprobate de DIP sau MJ.

Documentul de Politici Publice menționat mai sus a identificat că 2/3 din întreprinderile de stat administrate de către DIP sunt ineficiente. Faptul că acestea sunt gestionate separat de penitenciare a fost menționat drept una dintre cauze pentru ineficiență.

Delegarea competențelor trebuie să includă, de asemenea, un nou mod de management în cadrul DIP. Managementul bazat pe obiective/rezultate a fost introdus cu succes în multe țări în cadrul administrațiilor penitenciare și de probațiune. În prezent, în practică, este imposibil să se specifice o singură agenție sau o persoană juridică responsabilă pentru încălcarea regulilor CPT.

¹ http://www.justice.gov.md/public/files/noutati/PPP_Penit_v_7_05_12_2011.pdf

Avocatul parlamentar și-a exprimat în repetate rânduri îngrijorarea privind situațiile din detenție în care “măsurile organizatorice nu depind atât de mult de conjunctura financiară, ci de modul în care sunt administrate penitenciarele” (Raportul Centrului pentru Drepturile Omului, 2010).

Sporirea autonomiei de gestionare a bugetului este binevenită.

32. Cadrul legal / procesul legislativ complex / posibilitatea delegării unor atribuții normative pentru a ușura adaptarea cadrului normativ secundar

Rigiditatea sistemului juridic actual și faptul că legile Republicii Moldova sunt foarte detaliate limitează flexibilitatea instituțiilor și restrânge capacitatea lor de a se ajusta la noile tendințe. Acest fapt încetinește progresul în multe domenii și exclude posibilitatea de a adopta practici moderne în mod prompt ori de câte ori este nevoie.

Competența limitată de luare a deciziilor de către șefii de penitenciare combinată cu procedurile interne anevoioase duc la un management ineficient la un șir de niveluri. 57% din șefii de penitenciare chestionați au declarat că mandatul lor actual este insuficient pentru o bună administrare a închisorii și pentru îmbunătățirea condițiilor de detenție la standardele existente.

Un alt exemplu este organigrama standard în toate închisorile din Republica Moldova, în pofida diferențelor la nivelul infrastructurii, dimensiunii penitenciarului sau categoriilor de condamnați aflați în custodie. Conducerea penitenciarului ar trebui să aibă posibilitatea și mandatul să modifice de sine stătător organigrama cu acordul DIP-lui, fără a fi necesară aprobarea Ministrului Justiției. Ministerul Justiției ar trebui să stabilească obiectivele care trebuie atinse de către sistemul penitenciar; Departamentul Instituțiilor Penitenciare ar trebui să stabilească obiective și, de asemenea, regulamente și instrucțiuni pentru penitenciare, în timp ce conducerea penitenciarului ar trebui să aibă flexibilitatea necesară pentru a decide cum să-și organizeze munca și resursele pentru a îndeplini obiectivele impuse.

Pentru a asigura o practică dinamică, dar și previzibilă, legile Republicii Moldova trebuie să fie simplificate substanțial pentru a reda esența, în timp ce pentru descrieri detaliate și mai cuprinzătoare să se facă referire la cadrul normativ secundar.

O descentralizare a competențelor și responsabilităților este indispensabilă, în paralel cu instruirea personalului și conducerii.

Mandatul organului de probațiune este, de asemenea, destul de limitat dacă ar fi să comparăm cu Norvegia sau România. De exemplu, consilierii de probațiune nu pot include un condamnat într-un program anti-violență, dacă această obligație nu este stabilită în sentință, chiar dacă identifică, în urma evaluărilor, că violența este una dintre principalele cauze ale comportamentului criminal și un astfel de program ar fi o intervenție ce ar preveni comportamentul infracțional. Pentru o implementare eficientă și individualizată a pedepsei, legea și judecătorul ar trebui să stabilească cadrul pedepsei (măsura de pedeapsă și perioada de executare), în timp ce consilierii de probațiune ar trebui să stabilească și să adapteze măsurile de intervenție în funcție de factorii criminogeni identificați sau schimbările care au loc în timpul executării pedepsei.

În Norvegia, după condamnare, organele de executare, - sistemul penitenciar și probațiune – au competența de a lua toate deciziile necesare pe parcursul executării pedepsei.

În Serviciile Corecționale norvegiene, majoritatea deciziilor oficiale sunt luate la nivel local, adică de către șeful penitenciarului, respectiv, șeful biroului de probațiune și adjuncți. Aceasta se bazează pe convingerea că personalul care lucrează cu persoana condamnată o cunoaște cel mai bine și își va exercita autoritatea oferită de societate în modul cel mai eficient.

Cauzele secundare

33. Politica penală (a se vedea mai jos)

În opinia noastră, politica penală aspră reprezintă una dintre principalele cauze pentru supraaglomerarea sistemului penitenciar.

34. sub-cultura criminală - segregarea populației penitenciare

Subcultura criminală în penitenciare este atât o cauză, cât și un efect al suprapopulării și al condițiilor precare din penitenciare. Subcultura apare din cauza insuficienței de personal, infrastructurii vechi (dormitoare mari și nici o separare între sectoare pentru deținuții la regim comun, regim ce constituie marea majoritate) și lipsa activităților utile pentru deținuți în timpul zilei.

Subcultura poate fi o cauză a supraaglomerării atunci când liderii neformali aleg cele mai bune celule individuale, în timp ce restul deținuților trebuie să stea în dormitoare de 20-40 deținuți. Putem spune că subcultura ar cauza supraaglomerare dacă grupul de condamnați ce doresc să fie separați de restul masei de deținuți din motive de securitate este în creștere și dacă penitenciarul nu dispune de suficient spațiu pentru plasarea sau separarea acestora.

Cu toate acestea, consecința cea mai gravă a subculturii este maltratarea castelor inferioare de deținuți și neintervenția personalului.

II.1 Suprapopularea

Propunem să se dea o definiție a supraaglomerării în Republica Moldova. În conformitate cu Raportul Anual privind Statistica Penală al Consiliului Europei, supraaglomerarea este măsurată calculând densitatea populației penitenciare, adică numărul de deținuți (inclusiv preveniți) la 100 de locuri de detenție în limitele plafonului stabilit.

Astfel, depinde ce se înțelege prin plafon acceptabil. În țările în care penitenciare au în cea mai mare parte celule individuale, capacitatea sistemului se calculează numărând celulele. Presupunem că în Moldova capacitatea se calculează în metri pătrați. Acest lucru explică de ce Moldova nu este în lista țărilor europene cu sistem penitenciar supraaglomerat (mai mult de 100 de deținuți la 100 de locuri de detenție).

Noi credem că plasarea în dormitoare mari, în paturi cu două niveluri ar trebui să fie considerată supraaglomerare per se, deși suprafața totală a camerei depășește 4 m² per deținut.

36. Creșterea / scăderea numărului de persoane condamnate/arestate

Numărul total de intrări în penitenciarele din Moldova, în 2012, a fost de 15 461, din care 25,5% sunt intrări înainte de condamnarea definitivă. În același an, numărul total de intrări în închisorile din România a fost de 15 295, iar în închisorile norvegiene de 10 306 intrări.

Acest lucru înseamnă că rata intrărilor² în sistemul penitenciar din Moldova (434.4 intrări la 100000 de locuitori) depășește de două ori media în țările Europene (care este de 214.5).

38. Lipsa practicilor aplicării măsurilor alternative arestării

Potrivit unui raport al Centrului de Resurse Juridice din Moldova, 80% din demersurile procurorilor privind aplicarea arestării preventive sunt acceptate de către judecătorii de instrucție³.

Având în vedere această rată ridicată de aplicare a arestării preventive în Moldova, recomandăm reformularea acestei probleme drept "utilizarea excesivă a măsurii arestării preventive" și analiza acestei probleme ca pe o formă de încălcare a drepturilor omului⁴.

39. Ne-funcționalitatea unor măsuri alternative – control judiciar – arest la domiciliu, lipsa resurselor investite în asigurarea acestor măsuri alternative

40. Diferența între regimuri de detenție și dacă acesta influențează oare suprapopularea

Închisorile din Republica Moldova nu au sectoare sau unități separate cu niveluri progresive de securitate așa cum există în alte țări europene. Singura separare se face între regimul inițial (primele 3-6 luni din pedeapsă), regimul comun (partea de mijloc) și regimul de resocializare (ultimele 6 luni din pedeapsă). Știind că termenul de pedeapsă mediu ispășit în penitenciar este de 5 ani, aceasta înseamnă că pentru cea mai mare parte din termenul de pedeapsă nu există nici un tratament diferențiat între deținuții care se comportă bine și deținuții care sunt o influență proastă.

Cu alte cuvinte, separarea deținuților nu se bazează pe nici un fel de evaluare a riscurilor, nu este o consecință a comportamentului sau motivației pentru schimbare, ci depinde de curgerea timpului și este foarte strict reglementată în Codul de executare.

În unele penitenciare care sunt unice de acest fel, cum ar fi cel pentru femei și cel pentru minori, ar trebui să existe, cel puțin, nouă sectoare diferite, trei sectoare (corespunzător celor trei regimuri) pentru tipul închis de penitenciar, trei sectoare în tipul semi-închis și, corespunzător, trei tipuri de regimuri în tipul de penitenciar deschis, dacă ar fi să se respecte pe deplin această cerință de separare. Având în vedere infrastructura acestor penitenciare, credem că această

² Sursa: Raportul Statistica Penală Anuală a Consiliul Europei SPACE I – 2013,

<http://wp.unil.ch/space/files/2015/02/SPACE-I-2013-English.pdf>

³ Reforma instituției judecătorului de instrucție în Republica Moldova, Vladislav Gribincea, Ion Guzun, Sorina Macrinici <http://crjm.org/wp-content/uploads/2015/01/CRJM-Raport-JI-28-01-2015.pdf>

⁴ Detenția preventivă și tortura: de ce sunt deținuții preveniți expuși celui mai mare risc

<http://www.opensocietyfoundations.org/sites/default/files/pretrial-detention-and-torture-06222011.pdf>

cerință de separare este irațională și ar trebui revizuită, mai ales, că nu are nici un fel de argumentare pentru individualizarea executării pedepsei. Mai mult decât atât, această separare ar trebui respectată în timpul escortei, în timpul prestării muncilor, etc., iar acest lucru creează o povară uriașă asupra resurselor umane și o risipă de resurse economice.

Penitenciarele ar trebui să aibă mandatul de a crea sectoare separate, cu regimuri diferențiate, iar comisia penitenciară ar trebui să aibă competență decizională pentru transferul unui deținut dintr-un sector/regim în altul, în funcție de evaluările efectuate, progresele înregistrate de fiecare condamnat în parte, schimbările de comportament, motivație etc.

41. Eliberarea condiționată flux-influx

Vă rugăm să luați în considerare mutarea punctului cu nr. 41 "eliberări" mai sus, imediat după nr. 36. "intrări", deoarece acești doi indicatori ar trebui să fie analizați prin comparație.

Numărul total de eliberări din penitenciarele din Republica Moldova a fost de 3 030 în 2012, din care 52,8% au fost eliberări înainte de condamnarea finală, iar restul - condamnați eliberați. Rată eliberărilor din penitenciare (85,1 eliberări la 100 000 de locuitori) în Moldova este de două ori mai mică decât media în Europa (177,3)⁵.

Din totalul de 1 430 deținuți condamnați definitiv eliberați în decursul anului 2012, 27,2% au fost eliberați condiționat, 22,8% - necondiționat la sfârșitul termenului, și 50% - altele (amnistii, grațieri, înlocuind partea neexecutată din termen cu o pedeapsă mai blândă sau amendă, eliberarea pe motive de boală, eliberarea de executarea pedepsei cu un calcul privilegiat al zilelor lucrate). În majoritatea țărilor vest-europene numărul de intrări în sistem este aproximativ egal cu numărul de ieșiri (eliberări) din penitenciare. De exemplu, în Norvegia, numărul total de eliberări în 2012 a fost de 10443, în România - 13 944.

Raportul dintre eliberările efective și eliberările potențiale este de 13,9 la 100, ceea ce reprezintă cel mai scăzut nivel din Europa, conform Raportului Anual privind Statistica Penală al Consiliului Europei, SPACE I – Populații Penitenciare. Media acestui raport pentru Europa este de 53.8 la 100. Astfel, putem deduce că Moldova înregistrează cea mai mare viteză de creștere a populației penitenciare.

În 2014, doar 260 condamnați au fost eliberați condiționat înainte de termen din totalul de 770 de cereri examinate de către instanțele de judecată. În 2008, numărul de condamnați eliberați condiționat depășea 1000 de persoane.

42. Probațiunea - eficiență și impact

Mandatul și misiunea organului de probațiune este de a executa pedepsele și sancțiunile neprivative de libertate și de a facilita reintegrarea subiecților de probațiune în societate, reducerea riscului de recidivă și, prin această, contribuirea la o societate mai sigură.

⁵ Sursa: Raportul Anual privind Statistica Penală al Consiliului Europei: SPACE I - 2013
<http://wp.unil.ch/space/files/2015/02/SPACE-I-2013-English.pdf>

Există câteva diferențe izbitoare între practicile moldovenești privind sancțiunile non-privative de libertate:

- termenul de probă pentru condamnarea cu suspendarea condiționată este prea lung în Republica Moldova,
- iar intensitatea supravegherii este foarte scăzută, - de cele mai dese ori, consilierii de probațiune au întrevederi cu persoana condamnată o dată pe lună.

Rata recidivei printre subiecții de probațiune este destul de joasă. Doar 3% dintre subiecții aflați în evidența probațiunii au comis o nouă infracțiune în decursul anului 2014.

Cu toate acestea, eficacitatea și eficiența sancțiunilor neprivative de libertate nu ar trebui să fie evaluată doar prin prisma ratei recidivei. Variabile care trebuie evaluate mai sunt, desigur, impactul asupra societății în ansamblu, impactul asupra condamnatului, familiei și cercului de persoane apropiate, plus valoarea adusă prin faptul că acesta este activ din punct de vedere economic și social. Aceste variabile trebuie, la rândul lor, comparate cu alternativa evidentă – pedeapsa închisorii, și costul total al impunerii unei sau altei măsuri de pedeapsă pentru societate.

Impactul probațiunii asupra persoanelor este, fără îndoială, mai pozitiv decât impactul închisorii, dat fiind faptul că condamnații nu sunt izolați de societate și continuă să fie utili pentru comunitățile și familiile lor, etc. Pe de altă parte, odată ce se aplică pedeapsa închisorii, înseamnă că societatea își asumă responsabilitatea pentru toate costurile aferente întreținerii condamnatului pe toată durata pedepsei. În unele cazuri, societatea trebuie, de asemenea, să ofere anumite resurse familiilor condamnaților. Unii dintre cei care ispășesc pedeapsa închisorii nu vor mai fi în state sau în măsură să se întrețină pentru tot restul vieții lor. Unii dezvoltă legături cu lumea criminală, și aceasta va fi singura lor sursă de venit după eliberare.

Comparativ cu țările europene, Republica Moldova recurge excesiv atât la închisoare, cât și la probațiune. Numărul deținuților la 100000 locuitori este de 212⁶ în baza unei populații de 3.56 milioane estimate la începutul lunii aprilie 2015 (Eurostat). Conform aceleiași surse, România a înregistrat o rată de 149, Bulgaria – 138, Norvegia – 71. Rata subiecților de probațiune la 100000 locuitori în Republica Moldova este de 224, în Norvegia – 110, România – 35⁷.

Cea mai mare parte a condamnărilor emise într-un an este condamnarea cu suspendarea condiționată a pedepsei penale (art. 90 CP), cu alte cuvinte – „închisoare condiționată”. În Moldova, în cazul încălcării condițiilor, condamnatul este trimis la închisoare pentru a ispăși termenul integral stabilit inițial în sentință. Pe când în alte țări, condamnatul va ispăși în penitenciar doar restul perioadei (rămase neexecutate). Chiar dacă procentul condamnaților pentru care suspendarea condiționată a fost înlocuită cu închisoare este mic (4% în 2014), totuși, având în vedere lungimea sentințelor inițiale (de la 2 la 5 ani), credem că aceasta ar putea contribui la suprapopulare.

⁶ Centrul Internațional de Studii Penitenciare, <http://www.prisonstudies.org/country/moldova-republic>

⁷ Statistica Penală Anuală, Consiliul European, http://wp.unil.ch/space/files/2011/02/Council-of-Europe_SPACE-II-2013-E_Final_150205.pdf

Numeroasele intervenții la care este supus condamnatul conform art. 90 (întrevederi regulate la birou de probațiune, vizite la domiciliu, programe, eventual monitorizarea electronică, etc.) ar trebui considerate ca o formă de executare a pedepsei în comunitate, și nu o "scutire" de pedeapsă, adică, liberare de pedeapsa penală.

43. Trebuie oare judecătorul la aplicarea arestării să ia în considerație contextul general și numărul populației în penitenciare

Cu certitudine, judecătorii trebuie să ia în considerație condițiile din penitenciare, suferințele aduse și consecințele asupra vieții individului. Impactul social și economic al arestării preventive este adesea trecut cu vederea. Deținuții preveniți ar putea pierde locurile de muncă și locul de trai; ar putea contacta și ulterior răspândi boli contactate în penitenciar; i s-ar putea cere să plătească mită pentru a obține eliberarea sau condiții mai bune de detenție; acesta suferă daune fizice și psihologice care ar putea dura mult timp după eliberarea din detenție⁸.

44. Transfer/Escortare, lipsa resurselor

Practica actuală de deținere a condamnatului în același tip de penitenciar pe întreaga durată a pedepsei este contrară regulilor europene pentru penitenciare⁹. Noi credem că ar trebui simplificată procedura și posibilitățile de a transfera deținuții dintr-o instituție în alta.

În primul rând, este important ca fiecărui condamnat să i se ofere posibilitate de a progresa în nivele de securitate, de la securitate sporită până la securitate joasă, cu condiția că el / ea este motivat(ă) să se schimbe și a arătat un comportament bun. În al doilea rând, decizia de transfer dintr-un tip de penitenciar la altul ar trebui să fie luată de către sistemul penitenciar.

În alte țări, transferurile dintr-un penitenciar în altul sunt adesea folosite pentru a dispersa membrii grupurilor criminale și pentru a preveni manipularea deținuților de către lideri neformali și pentru a stopa crearea subculturii.

45. Tergiversarea examinării judiciare/la urmărire penală a cauzelor cu arestați/condamnați în apel/recurs/rejudecare

Una din cele mai mari probleme cu care se confruntă sistemul de justiție din Republica Moldova este faptul că ședințele de judecată sunt fragmentate și nu se desfășoară într-un mod continuu. Există numeroase amânări și până la emiterea sentinței finale se scurge mult timp, uneori ani. Acest lucru afectează negativ persoanele deținute preventiv.

⁸ <http://www.opensocietyfoundations.org/sites/default/files/socioeconomic-impact-pretrial-detention-02012011.pdf>

⁹ **Recomandarea Rec(2006)2 a Comitetului Miniștrilor către statele membre privind Regulile Europene pentru Penitenciare**, 51.4 Fiecare deținut trebuie ținut în condiții de securitate corespunzătoare nivelului de risc. 51.5 Nivelul de securitate necesar trebuie revizuit la intervale regulate de timp pe toată perioada detenției.

47. Politica penală – lungime generală/medie a pedepselor cu privațiune de libertate aplicate

70% din deținuții din Moldova ispășesc pedepse de 5 ani sau mai mult (situația din 2013). 34% ispășesc termene de 10 ani și mai mult. În ambele cazuri, în Europa, doar Grecia are un procent mai mare decât Republica Moldova¹⁰. În Germania, procentul cumulativ al deținuților ce ispășesc termene de 10 ani și mai mult reprezintă doar 1%, în Norvegia - 8,7%, în România - 17,9%.

Conform calculului DIP, termenul mediu al pedepsei (stabilit în sentințele parvenite în 2013) a fost de 7 ani, iar termenul ispășit *de facto* (din total eliberări în 2013) a fost de 5 ani. În Norvegia, timpul petrecut în detenție în mediu este de 173 de zile.

48. Regimuri închise a penitenciarelor / Liberalizarea condițiilor de executare a pedepselor

Judecătorii din Republica Moldova nu ar trebui să decidă tipul de penitenciar, mai ales, având în vedere că persoanele condamnate trebuie să ispășească întregul termen în același tip de închisoare. Acest sistem nu oferă loc pentru o executare individualizată a pedepsei privative de libertate, deoarece nu există nici o progresivitate în timpul executării.

Departamentul Instituțiilor Penitenciare ("DIP") ar trebui să aibă competența decizională pentru a crea diferite niveluri de securitate progresive în interiorul unei închisori (regimuri progresive). În plus, DIP ar trebui să aibă competența de a transfera un deținut dintr-un penitenciar în altul, în mod progresiv (vezi punctul 32 mai sus). De exemplu, aproape fiecare deținut condamnat pentru o infracțiune gravă începe executarea pedepsei în penitenciar de tip închis, după care poate "urca" diferite niveluri de securitate în interiorul închisorii (regimuri progresive), după un anumit interval, ar trebui să aibă posibilitatea de a depune o cerere de transfer în penitenciar semi-inchis, ulterior de tip deschis, etc. Având în vedere mobilitatea crescută inerentă unui astfel de sistem, competența decizională ar trebui să fie la nivelul DIP sau al comisiei penitenciare, pentru a nu supraîncărca volumul de lucru al instanțelor. Un alt avantaj al unui astfel de sistem ar fi că plângerile de la deținuți referitoare la transferuri vor scădea automat, dacă vor exista regulamente și instrucțiuni cu criteriile clare, iar personalul penitenciar ar fi competent să facă evaluarea riscurilor.

49. Sectoare în penitenciare

După cum s-a menționat, în prezent în Republica Moldova, nu există vreo separare sau diferențiere între sectoarele de la regim comun. Acest sistem este un teren favorabil pentru extinderea și consolidarea subculturii.

Un management adecvat al penitenciarului presupune divizarea unei unități (bloc) în sectoare (secții) mai mici și mai ușor de administrat.

În acest fel, puteți avea o monitorizare continuă prin interacțiunea constantă și apropiată dintre angajați și deținuți. Pentru supravegherea directă, personalul va fi amplasat în unități pentru a cunoaște mai bine modul în care decurg zilnic lucrurile, stilurile de comunicare, a putea

¹⁰ A se vedea Statistica Penală Anuală, CoE, SPACE I- 2013, paginile 116, 117.

reacționa imediat pe prima linie, a promova comunicarea și preveni conflictele și a întări colaborarea cu administrația penitenciarelor pe subiecte de igienă, siguranță, instruire, muncă, asistență juridică și alte chestiuni inerente drepturilor omului în detenție.

Aceasta implică faptul că responsabilitatea și autoritatea este descentralizată la nivel de primă linie în baza filozofiei „walking and talking” a securității dinamice, spre deosebire de patrularea periodică și supraveghere de la distanță.

Aceasta implică, de asemenea, unele ajustări de infrastructură și costuri, din actualele dormitoare tip cazarmă în celule pentru 2-6 deținuți.

II.2 Condițiile materiale precare

56. Obligarea la muncă a persoanelor arestate/ comparativ cu cele condamnate

Una dintre cele mai mari probleme ale sistemului penitenciar este oferta limitată de activități utile pentru deținuți.

Am sugera reformularea acestui punct drept obligația administrației penitenciarului de a oferi oportunități pentru activități social-utile cel puțin 4 ore pe zi.

În Norvegia, deținuții condamnați definitiv sunt obligați să participe la activități în timpul executării pedepsei, iar închisoarea este obligată să ofere deținuților această posibilitate. Vă rugăm să consultați acest paragraf din legislația norvegiană privind executarea pedepselor:

"Condamnatul are obligația de a participa la activități în timpul executării pedepsei [...]. Obligativitatea participării la activități se referă la muncă, servicii utile societății, activități educaționale, programe și alte măsuri menite să împiedice comiterea de noi infracțiuni. Obligativitatea participării la activități poate fi suspendată în caz de boală sau incapacitate de muncă".

În cazul persoanelor aflate în arest preventiv, munca și alte activități sunt oferite în mod voluntar.

II.3 Alimentare de proastă calitate

[...]

II.4 Asistența medicală

Condițiile igienice și sanitare proaste, starea precară a celulelor, alimentarea de proastă calitate etc. au toate un impact semnificativ asupra sănătății deținutului. Prin urmare, vă rugăm să luați în considerare adăugarea punctului 64, după cum urmează:

64. Principiul proporționalității arestării preventive prin prisma stării de sănătate a persoanei deținute și condițiilor materiale de detenție

Ar trebui conștientizat faptul că, dacă deținutul nu beneficiază de asistența medicală necesară atunci când are nevoie de aceasta, sau dacă condițiile din celulă reprezintă un risc pentru sănătatea sau viața acestuia, această situație constituie nu numai o încălcare a principiului proporționalității, dar și se poate ușor transforma într-o încălcare a Articolului 3 al CEDO¹¹. Dacă situația o cere, trebuie elaborate soluții speciale, care pot cuprinde practic orice măsură, adică, de la asigurarea accesului suplimentar la asistența medicală, până la amplasarea deținutului într-un spital în vederea asigurării unei îngrijiri medicale permanente. Aceasta este, de fapt, responsabilitatea procurorului care administrează dosarul în cauză. Dacă procurorul nu poate întreprinde măsurile necesare, și deținutul suferă de pe urma acestei situații, unica soluție este eliberarea persoanei de sub arest.

În cadrul evaluării modului de utilizare în practică a formularelor tipizate de demersuri de solicitare a arestării preventive¹² s-a constatat că în majoritatea demersurilor studiate, starea sănătății persoanei deținute este evaluată într-o manieră corectă. Această practică uniformă este salutară. Pe de altă parte, nu am întâlnit exemple când condițiile materiale de detenție ar fi menționate în calitate de factor de risc pentru starea sănătății deținutului. După cum înțelegem, potrivit opiniei larg răspândite, procurorul nu este responsabil pentru condițiile materiale de detenție, ceea ce ar putea fi corect. Însă, procurorul este responsabil de situația persoanei deținute în cadrul dosarului pe care îl administrează, asigurând ca condițiile materiale de detenție să nu transforme arestarea preventivă într-o măsură disproporțional de dură, deoarece în acest caz însăși detenția provizorie va deveni ilegală.

Experții NORLAM care au făcut această evaluare nu au întâlnit demersuri în care s-ar aborda problemele de sănătate care se datorează condițiilor materiale neadecvate de detenție, deși responsabilitatea procurorului este una foarte strictă în acest sens. Dezbaterile legate de acest aspect au fost destul de confuze, creându-se impresia că nu se face distincție între condițiile materiale din penitenciare, în general, și situația individuală a fiecărui deținut în parte și particularitățile acestuia.

65. Transferul personalului medical de la DIP la Ministerul Sănătății ...

Deținuții nu sunt lipsiți de drepturile lor cetățenești și au dreptul la aceleași servicii de asistență medicală cum aveau și înainte de a fi condamnați și aduși la închisoare. Deținuților le poate fi asigurată aceeași calitate a asistenței medicale ca și în afara penitenciarului numai dacă acest serviciu este „importat” din comunitate.

¹¹ A se vedea cauza *Becciev c. Moldovei* (cererea nr. 9190/03), par. 40 – 47.

¹² Raport de evaluare: Evaluarea utilizării în practică a formularelor tipizate de demersuri de solicitare a arestării preventive, pagina 24 <http://www.norlam.md/doc.php?l=ro&idc=282&id=847>

III. "Vade-mecum" și propuneri conceptuale

Această parte este structurată după cum urmează:

- Soluții durabile pentru reducerea numărului de deținuți în III.1, III.2, III.3 și III.4;
- Soluții pentru a asigura un tratament mai bun al deținuților și a condițiilor de detenție în III.5.

Este important de menționat că aceste soluții nu sunt opțiuni alternative, ci mai degrabă premise și măsuri inter-dependente pentru a aborda problemele sistemice din penitenciare.

III.1 Alternative la arestul preventiv

III.1.1 Propunerea conceptuală

Atunci când arestarea preventivă a fost aplicată, pentru 30 de zile, de exemplu, însă la un anumit moment, dispare necesitatea unei măsuri atât de aspre pentru a garanta progresul urmăririi penale, evitarea comiterii de noi infracțiuni sau a eschivării, arestarea preventivă trebuie înlocuită cu măsurile alternative mai puțin coercitive, în conformitate cu legislația. Astfel de măsuri pot include raportarea obligatorie la ore fixe, interdicții de comunicare sau vizite, o interdicție de a fi în anumite locuri, arest la domiciliu, monitorizarea electronică etc. - Nu recomandăm sistemul de cauțiune.

Mai mult decât atât, alternativele la arestul preventiv pot fi considerate suficiente încă de la momentul reținerii bănuțului, în acest caz aplicându-se obligația persoanei de a se prezenta periodic la organul de poliție.

Alternativele la arest preventiv sunt recomandate, în special, pentru infracțiuni mai puțin grave pentru care poate fi aplicată închisoare, și infracțiuni aflate la limita de aplicare a arestului preventiv. Trebuie să existe o înțelegere a faptului că pot apărea încălcări din partea învinutului din acuzatului, și astfel de incidente nu ar trebui să discrediteze sistemul de măsuri alternative. Posibilitatea aplicării măsurilor alternative nu se referă la infractori periculoși ce ar putea încălca condițiile de aflare în libertate cu un grad înalt de probabilitate.

Procuratura ar trebui să asigure respectarea cerințelor legale; aceasta ia deciziile, care pot fi atacate în instanță/judecătorul de instrucție.

III.1.2 Premize pentru aplicarea alternativelor la detenția preventivă

III.1.2.1 Conform legislației în vigoare

CPP al Republicii Moldova, Art. 175 alin. 3, punctele 1 - 11 - alternative.

CPP al Republicii Moldova, Art. 176 alin. 3, punctul 5 și punctul 8, art. 189, punctul 1, Art. 477 - Principiul proporționalității.

III.1.2.2 Necesitatea modificării cadrului normativ

[Urmează a fi elaborate ulterior prin consensul Grupului de Lucru?]

III.1.2.3 Probleme ce țin de punerea în aplicare

Lipsa unei practici de eliberare din arest datorită faptului că menținerea stării de arest nu mai este strict necesară, precum și lipsa unei practici de aplicare a măsurilor alternative în loc de prelungirea termenului arestării, duce la concluzia că practicile curente nu sunt în corespundere cu legislația națională și CEDO. Un principiu de bază, cum ar fi principiul proporționalității, reflectat în art. 176 alin. (3) al CPP al RM se pare că nu are nici un impact.

Spre regret, există o percepție că dacă după o perioadă petrecută în arest preventiv, persoana este eliberată, aceasta ar însemna că aplicarea inițială a arestării a fost nefondată. Ceea ce nu este cazul.

Conform unor declarații, precum că măsurile alternative detenției preventive nu pot fi utilizate din cauza unui număr mare a infractorilor periculoși aflați în arest preventiv, reprezintă o generalizare, și nu o abordare individualizată a fiecărui deținut, conform cerințelor legale. Este adevărat că mulți deținuți nu trebuie eliberați, însă mai multe persoane care au comis pentru prima dată o infracțiune mai puțin gravă și infractori situația cărora este la limita aplicării arestării preventive, pot fi ușor eliberați cu aplicarea măsurilor alternative. Mai mult ca atât, menținerea stării de arest în cazul acestor categorii de persoane, din motive de conveniență, este ilegală.

Procurorul ar trebui să aibă atribuția de a evalua și a decide asupra aplicării măsurilor mai blânde, persoana vizată având dreptul de a contesta măsura aplicată în instanța de judecată. În cele din urmă, procurorul beneficiază de pe urma unui astfel de sistem, ceea ce permite economisirea timpului de lucru, care în caz contrar, ar fi fost utilizat pentru prelungirea arestării în cauze mai puțin importante, deoarece măsurile alternative pot fi prelungite de către procurorul însuși. În plus, ar trebui să fie atribuția și obligația procurorului de a elibera persoana din arest, înainte de expirarea termenului stabilit de instanța de judecată, de exemplu 30 de zile, dacă nu mai există necesitatea pentru menținerea stării de arest, sau dacă această măsură poate fi înlocuită cu o măsură alternativă.

În prezent, nu există instituții publice sau suficientă cooperare cu organele de poliție pentru a facilita procedura de prezentare a persoanei bănuite la data și ora convenită sau pentru a monitoriza respectarea interdicției de a vizita, de a se afla în anumite locuri, arest la domiciliu, monitorizarea electronică, etc. Totuși, ca punct de pornire, NORLAM recomandă crearea unui sistem în cadrul serviciului de probațiune care ar asigura prezentarea persoanei la data și ora convenită cu condiția de a nu se afla sub influența alcoolului sau substanțelor narcotice, etc. Astfel, costurile aferente nu ar trebui să fie mari.

Este crucial ca persoana eliberată cu aplicarea măsurilor mai blânde să-și îndeplinească obligațiile. Încălcarea acestor obligații va oferi părții acuzării argumente pentru aplicarea arestării preventive, ceea ce este justificat și se poate întâmpla. Pentru a încuraja persoana eliberată să-și îndeplinească obligațiile asumate, acesteia, trebuie să-i fie compensat timpul

petrecut în astfel de regim. Propunem ca întreaga perioadă pe parcursul căreia persoana trebuia să se prezinte la organul de poliție sau s-a aflat în arest la domiciliu să fie dedusă din termenul pedepsei, care i-ar fi, eventual, aplicată în caz de condamnare.

III.1.3 Impactul potențial

Conform estimărilor noastre, potențiala reducere a numărului de persoane aflate în arest preventiv ar fi de 30% în cazul în care legea este aplicată în mod corect și dacă măsurile alternative ar reprezenta o practică regulată corespunzătoare unei abordări aplicate în mai multe sisteme progresiste.

III.2 Aplicarea alternativelor la închisoare într-o măsură mai mare

Consiliul Europei utilizează termenul de „sanțiuni și măsuri comunitare” pentru orice pedepse sau măsuri executate în libertate. Una din precondiții pentru o administrare eficientă a justiției penale este ca sistemele corecționale (penitenciare și probațiune) să reducă în mod eficient comportamentul infracțional.

III.2.1 Propunerea conceptuală

- În cazul infracțiunilor ușoare sau mai puțin grave, aplicarea pedepselor alternative ar trebui luată întotdeauna în considerare. În sentință, trebuie argumentat raționamentul din care o sancțiune neprivativă de libertate este insuficientă;
- Pentru minori, pedepsele alternative trebuie să fie aplicate ca regulă pentru prima infracțiune, iar folosirea pedepsei închisorii doar ca o măsură de ultimă instanță, doar în cazuri excepționale. Dacă se hotărăște aplicarea pedepsei închisorii, atunci judecătorul trebuie să argumenteze motivele pentru care măsurile neprivative de libertate nu sunt aplicabile.
- Legislația privind sancțiunile neprivative de libertate trebuie să fie mai flexibilă și adaptabilă la factorii criminogeni. Judecătorul stabilește, de sigur, pedeapsa, iar organul de probațiune poate decide ce măsuri de prevenire a comportamentului infracțional ar trebui aplicate ca parte din pedeapsă, de exemplu, consiliere, programe cognitiv-comportamentale sau de tratament, etc.
- Revizuirea pedepsei cu munca neremunerată prin introducerea unei „pedepse comunitare” astfel încât, pe lângă orele de muncă neremunerată, să fie incluse ore de program, tratament, consiliere, asistență și alte activități menite să schimbe comportamentul infracțional.

III.2.2 Premise pentru a spori numărul pedepselor neprivative de libertate

III.2.2.1 Conform legislației în vigoare

Codul Penal al Republicii Moldova prevede șase pedepse principale (amenda, privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau exercita o anumită activitate, retragerea gradului militar sau special, a unui titlu special, a gradului de calificare (clasificare) și a distincțiilor de stat, munca neremunerată în folosul comunității, închisoare și detențiune pe viață) și o gamă largă de măsuri aplicate ca „liberare de pedeapsa penală”. Această sintagmă creează impresia greșită că

persoana este scutită de executarea pedepsei, când de fapt, judecătorul aplică o sancțiune neprivativă de libertate.

Pentru a putea justifica folosirea mai pe larg a măsurilor neprivative, termenul „Liberarea de pedeapsa penală” ar trebui înlocuit cu „Liberarea de pedeapsa închisorii”. Pedepsele neprivative de libertate trebuie recunoscute și apreciate drept alternative viabile la pedeapsa închisorii.

III.2.2.2 Necesitatea modificării cadrului normativ

- Cadrul normativ actual nu permite o individualizare suficientă a modului de executare a pedepselor penale neprivative de libertate. Pedeapsa penală, de cele mai multe ori, nu acționează asupra cauzei comportamentului infracțional.

- Rigiditatea legislației nu permite consilierilor de probațiune să stabilească și să ajusteze măsurile de intervenție în dependență de factorii criminogeni identificați. Modificările legislative recente permit judecătorului să aplice munca neremunerată ca obligațiune în condamnarea cu suspendarea condiționată a executării pedepsei (închisorii). Propunem ca organul de probațiune să stabilească (sau să poată propune) obligațiunile și condițiile stipulate în art. 90, alineatul (6).

III.2.2.3 Probleme ce țin de punerea în aplicare

- O creștere a volumului de muncă a serviciului de probațiune trebuie să fie însoțită de creșterea finanțării. În ultimii cinci ani, numărul infracțiunilor înregistrate a crescut cu 45%, ceea ce a dus la creșterea numărului total de condamnări cu 22%. Având în vedere că, în general, aproximativ 75% din infracțiunile înregistrate sunt ușoare sau mai puțin grave, creșterea criminalității a rezultat mai mult în majorarea numărului de clienți în probațiune care a crescut cu jumătate. În aceeași perioadă, numărul persoanelor condamnate la muncă neremunerată a crescut cu 40%, iar a celor condamnate cu suspendarea condiționată – cu 32%. Pe parcursul anului 2014, în evidența probațiunii se aflau 16 289 de persoane (8651 - la începutul anului, 7638 - s-au luat în evidență pe parcursul anului, 7092- s-au exclus din evidență). Numărul consilierilor de probațiune este același, în timp ce sarcina de lucru a crescut considerabil. Acest fapt are impact negativ asupra individualizării modului de executare a pedepsei și periclitează reintegrarea socială a condamnaților.

- Pentru a evita o creștere extremă a volumului de lucru pentru organul de probațiune, perioada de executare a pedepselor și sancțiunilor neprivative de libertate ar trebui să fie redusă.

III.2.3 Impactul potențial

- Impactul estimat al prezentei sugestii trebuie, desigur, să fie corelat cu nivelul de ambiție al factorilor de decizie. O simplă creștere a numărului de alternative la închisoare cu 300 anual, ar reduce numărul de deținuți cu 900 persoane, dacă termenul mediu al închisorii este 3 ani. Efectul cumulativ ar fi și mai mare dacă s-ar impune această regulă.

III.3 Eliberarea condiționată înainte de termen

III.3.1 Propunerea conceptuală

Recomandăm ca Moldova să implementeze reguli noi pentru liberarea condiționată înainte de termen dacă nu există fapte evidente ce impun contrariul. Refuzarea liberării ar trebui argumentată prin circumstanțe concrete, care arată în mod evident că liberarea la această etapă nu este recomandabilă. Categoriile de condamnați care fac excepție de la liberarea condiționată trebuie limitate. Cooperarea deținutului în procesul pregătirii de liberare ar trebui luată în considerare acordându-i o mare importanță. Decizia trebuie luată în cadrul comisiei prezidată de șeful penitenciarului care are această competență decizională, după consultarea reprezentanților altor instituții printre care probațiunea. Materialele ce susțin cererea de liberare trebuie prezentate de asistentul social din penitenciar. Una din condițiile obligatorii este necomiterea unei infracțiuni și, desigur, supravegherea din partea probațiunii. Suplimentar, ar trebui implementate un set de criterii ce țin de calitatea supravegherii de către probațiune.

III.3.2 Premize pentru eliberarea condiționată

III.3.2.1 Conform legislației în vigoare

În Moldova, actualmente, decizia de liberare condiționată înainte de termen aparține instanței de judecată. În unele țări, această decizie este luată de șeful de penitenciar în cooperare cu organul de probațiune. Pentru a preveni suspiciunile de corupție, în multe țări s-au creat comisii pentru examinarea cererilor de liberare condiționată înainte de termen care includ șeful de penitenciar, un judecător, un reprezentant al organului de probațiune, asistent social etc. În prezent, instanța de judecată stabilește, de asemenea, unele din condițiile enumerate în art. 90 alin. (6), cum ar fi: consilierea și supravegherea obligatorie de către probațiune, programe probaționale (cognitiv-comportamentale) și restricții de mișcare.

III.3.2.2 Necesitatea modificării cadrului normativ

Pentru eficientizarea procesării cererilor de liberare condiționată, recomandăm examinarea oportunității adoptării acestei soluții în legislația Republicii Moldova. Vor fi necesare modificări legislative pentru a delega această competență decizională comisiei privind eliberarea condiționată. De asemenea, va fi necesară crearea unui cadru normativ pentru a reglementa, componența, competența și modul de funcționare a acestui organ. Sunt necesare reglementări suplimentare pentru modul de stabilire a condițiilor la eliberare. Probațiunea trebuie să aibă competența pentru a decide cu privire la tipul de supraveghere. Criteriile de luare a deciziei privind eliberarea condiționată înainte de termen trebuie să fie foarte clare.

III.3.2.3 Probleme ce țin de punerea în aplicare

Reforma propusă vizează, desigur, în primul rând, suprapopularea. Reforme similare au fost implementate și în alte țări europene și au vizat, de asemenea, multe din problemele invocate în jurisprudența CtEDO.

- Posibilitatea de eliberare condiționată înainte de termen ușurează munca corecțională din penitenciar pentru că motivează condamnatul să se schimbe. Această soluție va reduce influența grupurilor criminale asupra mediului penitenciar.
- Contactul direct cu deținuții va îmbunătăți dialogul și securitatea dinamică.
- Eliberarea înainte de termen va îmbunătăți mediul de lucru în închisori.
- Eliberare înainte de termen va oferi posibilitatea de a pune restricții legale infractorului, după eliberare.
- Criteriile de eliberare condiționată înainte de termen variază de la țară la țară. Recidiviștii ce prezintă un risc sporit nu sunt eligibili pentru liberare condiționată, iar, în multe țări, în această categorie se includ membrii grupărilor criminale sau cei care au legătură cu crima organizată. Dacă buna purtare este unul din criterii, atunci ar trebui să se pună accent pe ultima parte din sentință. Buna cooperare pentru pregătirea de eliberare, la fel, poate fi un criteriu, sau faptul că în privința deținutului nu mai există alte dosare penale pendinte.
- În prezent, în Republica Moldova, deținuții care prestează munci în timpul executării pedepsei ar putea primi, ipotetic, o reducere substanțială din termen (3 zile lucrate echivalează cu 4 zile de detenție). Cu toate acestea, având în vedere faptul că doar 10% dintre deținuți sunt, de fapt, încadrați în munci, impactul acestei soluții este modest.
- În prezent, există foarte multe cereri de acest fel pendinte în instanțe. Emiterea unei decizii ia foarte mult timp, iar majoritatea cererilor sunt respinse.

III.3.3 Impactul potențial

Chiar dacă Codul Penal al Republicii Moldova prevede posibilitatea de eliberare înainte de termen după ispășirea a 1/2, 2/3, sau 3/4 din termen, în dependență de infracțiune, în practică foarte puțini condamnați sunt efectiv eliberați. Prin urmare, eliberarea condiționată înainte de termen va avea impact doar dacă sunt simplificate criteriile pentru acceptarea eliberării condiționate și dacă competența decizională este acordată unei comisii interdisciplinare pentru eliberarea condiționată.

III.4 Reformarea sistemului de sancționare penală

III.4.1. Modificarea Codului penal

Nivelul pedepselor penale, în Moldova, este încă prea înalt, comparativ cu majoritatea țărilor europene. Termenul pedepselor privative de libertate depășește nivelul mediu european cu mai mult de 5 ori (cifrele din 2013). Reforma sancțiunilor penale din 2008 a redus pedepsele maxime prevăzute de legislație, nivelul minim al pedepselor a fost redus sau eliminat, structura articolelor din Partea specială a Codului penal a fost simplificată și circumstanțele agravante și atenuante au fost armonizate. Revizuirea cauzelor penale în legătură cu modificările din Codul penal a dus la o reducere sau înlocuire a pedepsei cu una mai blândă în 37% din dosarele supuse revizuirii. Cu toate acestea, se pare că impactul asupra nivelului pedepselor nu a atins

obiectivele dorite și situația actuală atestă schimbări minore în numărul de deținuți, iar aplicarea arestării preventive rămâne excesivă. Acest lucru poate indica faptul că, la stabilirea pedepsei, judecătorii nu acordă atenție cuvenită circumstanțelor atenuante și nu aplică pedepse neprivative de libertate în toate cazurile eligibile. Acest lucru depinde de nivelul de pregătire a avocaților și procurorilor în ceea ce privește individualizarea circumstanțelor atenuante și solicitarea altor pedepse decât închisoarea.

III.4.2 Note informative la proiecte de legi conținând linii directoare cu privire la nivele de sancționare

Toate modificările legislative trebuie să fie înțelese, interpretate și aplicate în conformitate cu scopul proiectului de lege respectiv. În domeniul penal, fapta infracțională descrisă într-un articol al Părții speciale a Codului penal nu poate fi reglementată atât de detaliat încât să acopere o diversitate aproape nelimitată a situațiilor ce se pot produce în realitate. În plus, situația fiecărui infractor este diferită. Din acest motiv, judecătorul trebuie să aibă o anumită marjă de apreciere la stabilirea pedepsei penale. Cu toate acestea, deși procesul de stabilire a pedepsei nu poate fi standardizat și ne-individualizat, există motive întemeiate pentru a indica în note informative exemple de cazuri tipice care ar trebui pedepsite cu un anumit nivel de severitate, precum și cazuri tipice ce ar trebui soluționate prin aplicarea pedepselor non-privative de libertate. Dacă aceste linii directoare se bucură de o susținere unanimă a membrilor legislativului și sunt făcute publice, este foarte probabil ca legea să fie invocată și aplicată uniform, ceea ce ar duce la o practică mai uniformă a aplicării pedepselor penale. Un factor decisiv în acest sens va fi ca aceste linii directoare să fie invocate în practica Curții Supreme de Justiție într-o serie de cazuri. În plus, Curtea Supremă poate include declarații *obiter dicta*, pe lângă *ratio decidendi* în cazuri concrete pentru a uniformiza practica și mai mult. Această metodă cu exemple tipice de aplicare a pedepselor penale este, în ultimii ani, fost folosită destul de des în Norvegia, dar în același timp, se subliniază faptul că aceste exemple sunt doar un punct de pornire pentru individualizarea corectă a pedepsei penale în fiecare caz concret.

III.5 Umanizarea modului de executare a pedepselor

Dacă mizăm pe o reducere a numărului de deținuți ca urmare a implementării soluțiilor menționate mai sus, păstrând bugetul pentru sistemul penitenciar la același nivel, instituțiile penitenciare ar avea mai multe resurse pentru a îmbunătăți calitatea produselor alimentare, infrastructura penitenciarelor și programele de re-socializare.

Totuși, o populație penitenciară redusă nu reprezintă o garanție pentru îmbunătățirea condițiilor de detenție și a tratamentului deținuților, prin urmare, măsurile de reformare a sistemului penitenciar și de sporire a eficienței instituțiilor sunt la fel de importante.

Subcultura și ierarhia criminală între deținuți nu este suficient de bine împiedicată de către șefii penitenciarelor și DIP. Acest lucru înseamnă că deținuții aflați într-o poziție vulnerabilă sunt

supuși suferințelor, exploatării și relexelor tratamente de către ceilalți deținuți, ceea ce ar putea duce la presupuse încălcări ale Art. 3 CEDO - lipsa măsurilor de protecție suficiente.

Prin urmare, îmbunătățirea condițiilor de detenție (infrastructura fizică) trebuie să se facă în paralel cu o schimbare de atitudine pentru un tratament mai uman al deținuților. În acest sens, recomandăm următoarele măsuri de intervenție:

- Asigurarea unei executări individualizate a pedepsei prin reformarea regimurilor actuale în nivelurile de securitate progresive;
- Descentralizarea procesului decizional și delegarea de responsabilități, astfel încât decizii generale ce afectează grupuri mari de deținuți să fie luate la nivel central (MJ, DIP), iar toate deciziile privind persoane concrete (angajat sau deținut) să fie luate la nivel de instituție penitenciară;
- Demilitarizarea personalului penitenciar prin acordarea statutului de funcționar public și creșterea salariilor personalului ce activează nemijlocit în închisori;
- Re-organizarea personalului penitenciar pentru a avea mai mult personal implicat direct în activități social-utile cu deținuții;
- Reformarea atelierelor penitenciare și întreprinderilor gestionate de DIP, astfel încât acestea să fie conectate la învățământul profesional, practica profesională și munca; O soluție ar fi ca întreprinderile de stat să treacă în gestiunea penitenciarului;
- Eradicarea subculturii criminale existente în penitenciare;
- Sporirea interacțiunii cu societatea din afara penitenciarului, prin adoptarea așa numitului model de import pentru majoritatea serviciilor prestate în interior. De exemplu, profesorii, medicii, bibliotecarii, etc. ar trebui să fie angajați de către instituțiile publice din afară. Mai mult acces trebuie acordat trupelor de teatru, artiștilor, jurnaliștilor, pictorilor, scriitorilor, etc.
- Extinderea duratei de aflare în regim de resocializare de la 6 luni la 1 an și crearea posibilității ca această ultimă perioadă din termen să fie ispășită în penitenciar de tip deschis. Acest lucru ar facilita obișnuirea treptată cu libertatea și reintegrarea în societate.

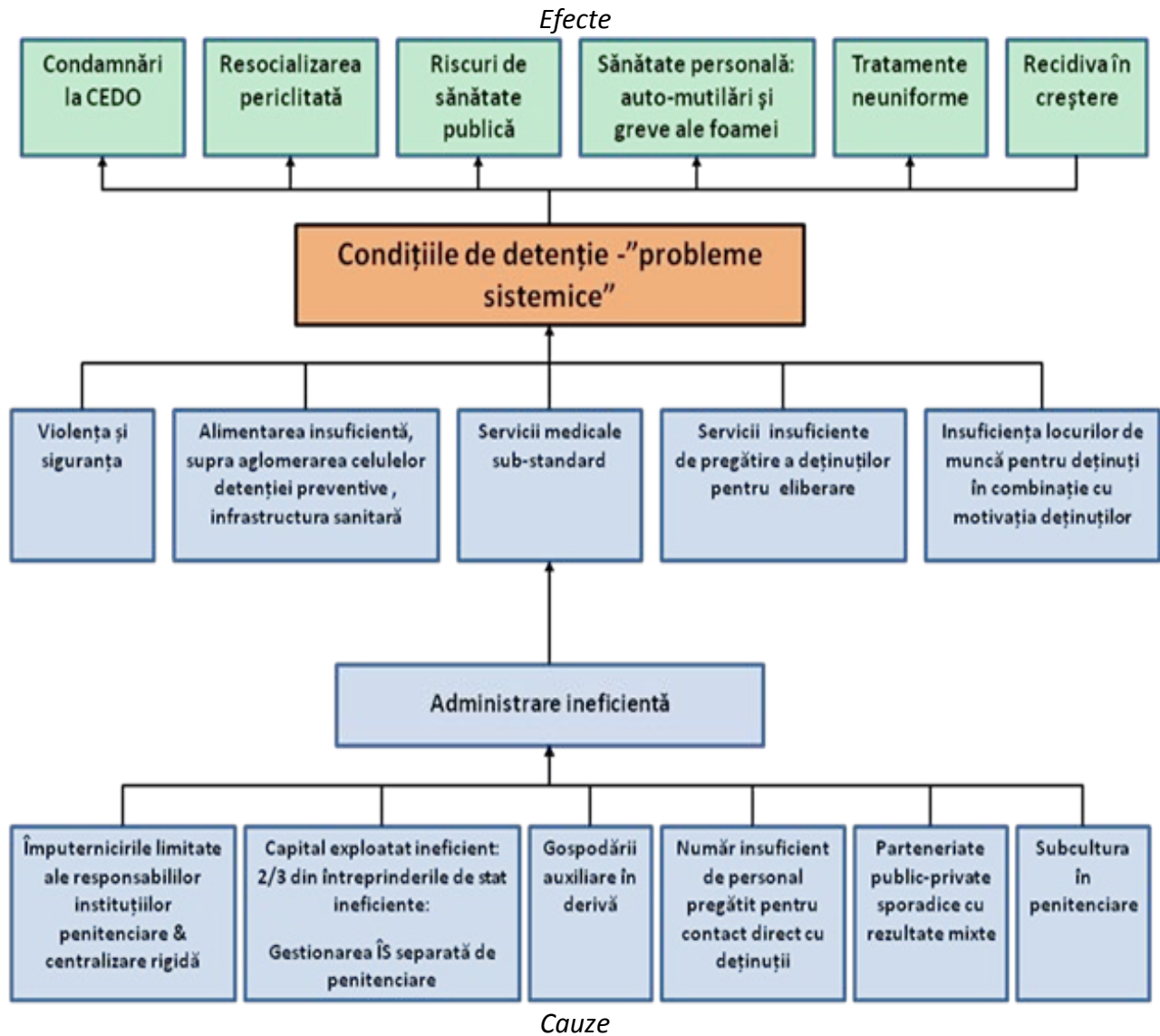
IV. Observații finale

Este imperioasă adoptarea unui nou mod de gândire, schimbare de tradiții. Toate profesiile din cadrul sistemului de justiție trebuie să contribuie la acest efort de umanizare pentru a opri condamnările la CtEDO legate de încălcarea articolului 3.

Din punctul nostru de vedere, condamnările la CtEDO sunt doar consecința numeroaselor probleme din sistemul penitenciar. Reducerea populației penitenciare ar trebui să se facă în paralel cu umanizarea politicii penale și umanizarea executării pedepsei. Știind că Departamentul Instituțiilor Penitenciare lucrează acum la o strategie de reformă a sistemului penitenciar, este important ca soluțiile propuse în cadrul lucrărilor acestui Grup să fie încorporate în acel document.

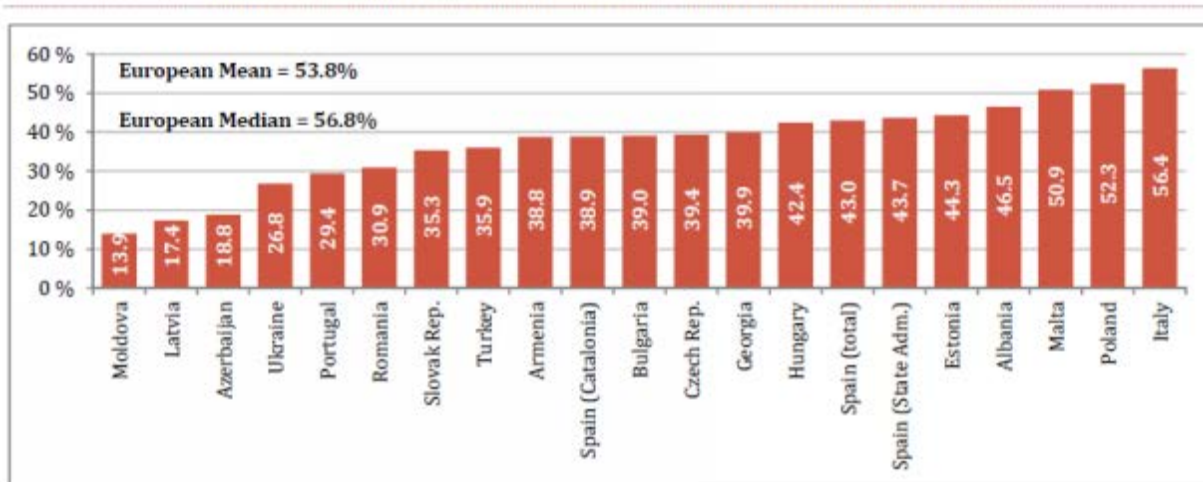
V. Anexe:

1. Arborele Problemei, Propunere de Politici Publice: Administrarea penitenciarelor în serviciul drepturilor omului în detenție (2011), pag 35

2. Statistica Penală Anuală, Consiliul Europei, SPACE I – 2013, pg 133

FIGURE 4: COUNTRIES WITH LOWEST TURNOVER RATIOS IN 2012

În 2012, Moldova a înregistrat cel mai lent flux din Europa. Fluxul este definit drept raportul dintre numărul deținuților eliberați în decurs de un an și numărul persoane aflate în detenție în decursul aceluiași an. Cel din urmă număr se calculează din suma „stocului” de deținuți la început an și totalul intrărilor. Formula de calcul o găsiți la pagina 19 din același raport. O valoare înaltă reflectă un flux mare (o mobilitate ridicată), în timp ce o valoare scăzută, cum e cazul Moldovei, reflectă un flux mic (mobilitate redusă).

3. Numarul condamnatilor eliberati din penitenciare în decursul unui an, calcule NORLAM, datele DIP

	2008	%	2009	%	2010	%	2011	%	2012	%	2013	%	2014	%
Liberati:	2702	100	2053	100	1792	100	1404	100	1428	100	1483	100	1549	100
la executarea integrala a termenului	773	29	801	39	707	39	596	42	601	42	692	47	709	46
la executarea termenului cu calcularea privilegiata a zilelor de munca	286	11	348	17	332	19	368	26	326	23	316	21	277	18
condiționat înainte de termen	1147	42	755	37	541	30	382	27	389	27	290	20	271	17
gratiati			10	0	15	1	12	1	6	0	4	0	0	0
amniștiati			38	2	14	1	6	0	6	0	2	0	2	0
pe motiv de boala			3	0	1	0	0	0	6	0	7	0	5	0
cu inlocuirea partii neexecutate a pedepsei cu o pedeapsa mai blanda	76	3	44	2	39	2	25	2	29	2	25	2	19	1
cu inlocuirea partii neexecutate a pedepsei cu amenda	22	1	15	1	17	1	11	1	6	0	14	1	10	1
alte motive			39	2	126	7	4		4	0	144	10	176	11